

A KÜLDÖTTRENDSZER ÉS AZ ÖNIGAZGATÁS

A küldöttrendszer bevezetésével öngazgatói szocialista társadalmunk újabb jelentős forradalmi lépést tett. A képviselőházi rendszer két társadalmunk alapját képező elvnek a kifejezője: az öngazgatói-termelési viszonyoké és a közvetlen öngazgatói demokráciáé. A küldöttrendszer, mint az öngazgatói, szocialista tartalmú közvetlen demokrácia formája, a szocialista termelési viszonyok további erősítését jelenti, melyhez szorosán kapcsolódik a munkásosztály politikai hatalmának intézményes és szervezett megerősítése a társult munkában. Az ily módon társadalmisított államhatalom gyakorlatilag az azt megillető helyre kerül — az öngazgatói alapon megszervezett munkásosztályhoz.

A küldöttrendszeren keresztül a társult munka reális hordozója lesz egy globális társadalom érdekeinek, politikai döntéseinek, a legalacsonyabbtól a legmagasabb szintig. Az öngazgatási rendszer ezzel új minőséget kap és intézményesen is szervezettebb öngazgatói szocialista társadalommá nő.

Társadalmunkban az új Alkotmánnyal a küldöttrendszer lesz valamennyi intézmény és öngazgatói szerv megszervezésének és tevékenységének az alapvető és univerzális elve. Következésképpen hatásköre nem csupán a társadalmi-politikai közösségek képviselőházaira terjed ki (a községtől a föderációig), hanem valamennyi társadalmi-öngazgatási szervnek a küldöttrendszer alapján kell tevékenykedni.

A küldöttrendszer bevezetése a szocialista-öngazgatói gyakorlat és a marxista elmélet újraéledését jelenti, amely a marxista elméletben évtizedeken át háttérbe kényszerült. Ebben a folyamatban olyan problémák jelentkeznek, melyeket a marxizmus alkotó-gyakorlati alkalmazásával kell empirista módon áthidalni. Most néhány olyan kérdésre mutatunk rá, melyekre már a küldöttrendszer beindulásánál fel kell figyelünk.

I. A KÜLDÖTTSEG

A küldöttség a küldöttrendszer azon alkotó elemei közé tartozik, mely a legnagyobb mértékben fejezi ki annak új, politikai mivoltát. Gyakorlatilag ezzel különbözik legszembetűnőbben az eddigi képviselő rendszertől is.

A nyilvános vita során a delegáció fogalma majdhogynem azonosult a képviselők kollektívájának fogalmával. A küldöttség azonban semmi esetre sem új forma, régi tartalommal. Ezért helyénvaló a kérdés: hogyan szavatolja Alkotmányunk azt, hogy a küldöttségek idővel ne legyenek képviselőkké?

A küldöttségek alapfogalmait a JSZSZK Alkotmányának 133. szakasza tartalmazza, melyben többek között az áll, hogy „jogaik, kötelezettségeik és felelősségük közvetlen gyakorlásának, valamint a társadalmi-politikai közösségek szkupstináinak munkájában való részvétel biztosításának érdekében” a dolgozók megalakítják küldöttségeiket.

Ezek szerint a küldöttség a dolgozók többsíkú funkcióval rendelkező szerve. A dolgozók a küldöttséget meghatározott céllal létesítik:

— jogaik, kötelezettségeik és felelősségük közvetlen megvalósításának, valamint a társadalmi-politikai közösségek szkupstináinak munkájában való részvétel és joggyakorlás érdekében.

A küldöttségnek ezeket a jogokat az eddiginél nagyobb mértékben kell biztosítani és tulajdonképpen ez a küldöttségek megalakításának és létezésének lényege is.

A küldöttség különben állandó munkatestület. Tagjainak számát, összetételét, a választás és a visszahívás módját az OSO és Z. statútuma határozza meg. A küldöttségek jelentősége miatt, azok megválasztásának alaptételeit és egységes mércéit az Alkotmány is tartalmazza, emellett még külön törvények is szabályozzák. A jelöltek megválasztásának és jelölésének eljárását pedig a Szocialista Szövetség szabályzatai rendezik.

A küldöttségek tagjaivá a TMA SZ-ok és az öngazgatói közösségek dolgozóit lehet választani. Az öngazgatói közösségek vezető tisztségviselőit nem választhatják a küldöttségekbe.

A küldöttségek tagjait a dolgozók választják a Szocialista Szövetség és a Szakszervezet által szervezett gyűléseken. A küldöttségek tagjainak megválasztása közvetlen és titkos szavazással történik, a megfelelő statútum rendelkezései szerint.

A küldöttségek küldötteket jelölnek és választanak a társadalmi-politikai közösségek testületeibe (szkupstináiba). Ugyancsak a küldöttség határozza meg a küldött illetékes álláspontját és részvételét a vitában, illetve a döntéshozatalban.

Egyes vélemények szerint ez a küldöttségek egyik legfontosabb funkciója.

Fontos, hogy a küldött megválasztásával a küldöttség tulajdonképpen továbbra is közvetlenül részt vesz a képviselőház (szkupstina) illetékes tanácsának munkájában. *Alláspontja* a küldött útján jut kifejezésre. Ennek érdekében a küldöttség állandóan figyelemmel kíséri a szkupstina és küldöttjének munkáját, a társult munka más alapszervezeteinek javaslatait, kezdeményezéseit, és erről értesíti saját alapszervezetét is.

A képviselőház munkájában való részvétel a küldöttség oly módon valóstja meg, hogy küldöttjével *minden olyan kérdést* megvitát, amely érdekli az illető társult munka alapszervezetet, egyeztetí álláspontját más küldöttségek álláspontjával, küldöttjén keresztül *kezdeményez és javaslatokat tesz* rendeletek, határozatok meghozatalára.

A küldöttség közvetlen kapcsolatokat tart fenn a társult munka alapszervezete és az öngazgatói közösségek küldöttségeivel a közös érdekű kérdésekre vonatkozó álláspontok kialakításának érdekében. Minderről természetesen értesíti a társult munka alapszervezetét vagy az öngazgatói közösséget.

A küldöttségek igen tartalmas tevékenysége három irányban folyik:

1. tevékenykedik az öngazgatói közösségen belül,
2. kapcsolatot tart fenn más öngazgatói közösségek küldöttségeivel,
3. részt vesz a szkupstina munkájában.

1. A küldöttség tevékenysége az öngazgatói közösségen belül

Ez kétségkívül a tevékenység legterjedelmesebb formája. A JSZSZK Alkotmányának 137. szakasza szerint, a küldöttség álláspontjának meghatározásakor a társult munka alapszervezet és az öngazgatói közösség érdekeiből kell kiindulni. Az ily módon megfogalmazott kapcsolat az első pillanatra elégtelennek és meghatározatlannak tűnik. Lényegében azonban pontosan megfelel a küldöttségek munkajellegének. A küldöttség egy szerv, de az öngazgatói közösség keretein belül. Noha teendőinek végzésében önálló (a küldöttek megválasztása), alapvető funkcióit nem végezheti eredményesen az öngazgatási szervekkel való együttműködés nélkül. Gyakorlatilag tehát úgy tevékenykedhet, mint azok szerves része, mivel a küldöttségek nem is abból a célból alakultak, hogy helyettesítsék az öngazgatási szerveket. A valóság ennek pontosan az ellenkezője: a küldöttségek azért létesültek, hogy rajtuk keresztül az öngazgatási szervek és társulások közvetlenül is részt vehessenek a politikai életben.

Helytelen lenne, ha a küldöttrendszer előnyeit csak abban látnánk, hogy lehetővé teszi az öngazgatói közösség hatásgyakorlását a küldött-

ségekre. Nem is ebben van a két szerv kapcsolatának lényege. A küldöttség tulajdonképpen az a forma, amely lehetővé teszi, hogy a dolgozók szervezett formában gyakorolhassák jogaikat az illetékes társadalmi-politikai közösségek legfelsőbb szerveiben is.

Az öngazgatói társulásnak soha sincs előre adott és megfogalmazott érdeke. Ezt a dolgozókkal folytatott demokratikus vitában kell kialakítani. Az új Alkotmány ezt a folyamatot *irányelvnek* nevezi. Az alkotmányos és a jogi terminológiában ez meglehetősen ritka és meghatározatlan kifejezés. Az alkotmányos szöveg a küldöttségek munkájának alapjaként az *érdek* és az *irányelv* kifejezéseket említi.

Az Alkotmány nem határozza meg, hogy az öngazgatói társulások kötelezően kidolgozzanak-e ilyen jellegű dokumentumokat, ami azonban nem jelenti ennek a lehetőségnek a teljes kizárását. Ez az öngazgatási szervezetek és közösségek program-orientációja lehetne, tartalmazva a más öngazgatási szervezetekkel kiépítendő kapcsolatokat, a belső viszonyokat és a társadalom felé irányuló kapcsolatokat.

Egy ilyen dokumentum alapján dolgozhatna hosszabb-rövidebb ideig a küldöttség. Tehát egy ilyen jellegű dokumentum meghozatala nemcsak tisztázná az öngazgatói közösségek és társulások kapcsolatait a küldöttségekkel, hanem észszerűbbé tenné magát a küldöttségek munkáját is. Egyidejűleg megerősítené az öngazgatói közösség belső demokratizmusát is.

Ezeket az irányelveket bizonyos esetekben statútumok, vagy más okmányok, illetve az öngazgatói társulások dokumentumai is helyettesíthetik.

Emellett az öngazgatási szervezeteknek és közösségeknek öngazgatói megállapodást kell aláírni, azzal a céllal, hogy meghatározzák a küldöttségek és a küldöttek munkájának irányvonalát.

Gazdag öngazgatói gyakorlatunk a megoldási lehetőségek széles skáláját tárja majd fel, ezért ebben az irányban kerülni kell a sablonokat.

Mindazon esetekben, amikor az irányelvekből, a statútumokból és más dokumentumokból nem világlik ki az öngazgatói társulás meghatározott érdeke, a küldöttségeknek demokratikus vitát kell kezdeményezni.

Ezek az irányelvek és az egyéb dokumentumok nem szolgálhatnak magyarázatként akkor, ha a küldöttség a régi politikai gyakorlatot folytatja. A küldöttségnek tehát a közvetlen demokráciát kifejezésre juttató formák eszközévé kell válni — mint például az öngazgatási szervezetek és közösségek keretein belül a dolgozók gyűlése, a referendumok és hasonló formák. Ebben az esetben a küldöttség tulajdonképpen csak közvetítő eszköz arra, hogy a dolgozók álláspontjai ott is érvényre jussanak, ahová szervezési-műszaki okokból közvetlenül nem juthatnak el. Ilyen

értelemben mondjuk azt, hogy a küldöttrendszer lehetővé teszi a dolgozók közvetlen részvételét a szkupstinai döntésekben.

2. A küldöttségek egymásközötti kapcsolata

Az Alkotmány alapvető célzata az, hogy az öngazgatási szervezeteket és közösségeket a küldötteken keresztül kapcsolatba hozza a közös álláspontok kialakításánál. Ilymódon szűkül a különböző manipulációk lehetősége is.

A küldöttség kötelessége, hogy a közös álláspontok kialakításánál saját öngazgatási szervezeteinek állásfoglalását képviselje, és tájékoztassa azt, a más küldöttségekkel folyó kapcsolatok alakulásáról. Kötelessége, hogy elfogadja más öngazgatási szervezetek küldöttségeinek javaslatait, erről azonban értesítenie kell saját öngazgatási szervezetét is. Ilyen esetekben sem az öngazgatói társulás, sem annak küldöttsége nem különülhet el, és nem törekedhet kizárólag saját partikuláris érdekeinek megvédésére.

Az öngazgatási szervezetek és közösségek küldöttségeinek együttműködésével a gyakorlatban is létrejön a társadalom homogenizálása és öngazgatói integrációja. A kapcsolatok e mechanizmusának köszönve, a küldöttségek már kialakított és egybehangolt állásponttal mennek a szkupstina-ülésekre. A szkupstina tehát egy szervezeti keret lesz, amely hitelesíti a már elfogadott álláspontokat. Ez az út biztosítja azt, hogy ne csak a szkupstinák, hanem az öngazgatói alapszervezetek és közösségek is az általános érdekek közvetlen hordozói és a döntéshozatalok részesei legyenek.

Az Alkotmány nem határozza meg a küldöttségek közös akcióinak formáit. Ez az öngazgatói közösségek státútumainak feladata. A küldöttségek és az öngazgatói társulások együttműködésének elmélyítésénél ezenkívül fontos szerepet játszanak a társadalmi-politikai közösségek, kiváltképpen a szakszervezet.

II. A KÜLDÖTTSEG MEGSZERVEZÉSE

A küldöttség, funkcióinak sokrétűségénél fogva, különleges és merőben új politikai testületet jelent. Tehát szükség van megfelelő megszervezésre is.

Mint minden szervezett csoportnak, a küldöttségnek is van vezetője, aki megszervezi a kollektív munkát.

A küldöttségeknek biztosítani kell a szükséges anyagi és egyéb feltételeket. A státútumban kell lefektetni mindazt, ami szükséges a kül-

döttség zavartalan és dinamikus munkájához. A küldöttség nemcsak az a szerv, amely lehetővé teszi, hogy az öngazgatói alapszervezetek és közösségek részt vegyenek a szkupstinák munkájában, hanem tagadnia kell önmagát is, mint a dolgozók legmagasabb testületét, és a szkupstinát is, mint legmagasabb képviseleti testületet.

A szkupstina és a küldöttség ilyen öntagadása igen összetett, dialektikus folyamat. Ezáltal megszűnik a közvetett és a közvetlen határozat hozatalok megkülönböztetése, és a politikai döntések a dolgozók egyseges, öngazgatói gyakorlatává válnak.

Ezzel egyidejűleg politikai rendszerünk elveszti a politikai képviselők jellegét, és a közvetlen szocialista öngazgatói demokrácia rendszerévé transzformálódik.

III. A KÜLDÖTT

A küldött a társadalmi-politikai közösség szkupstinájának megfelelő tanácsába választott küldöttségi tag. Tekintet nélkül arra, hogy egy, vagy több küldöttséget képvisel-e, a küldött a küldöttség egyenrangú tagja. Kötelessége részt venni a küldöttségek munkájában, megvitatni a problémákat, beszámolni képviselői tevékenységéről, más küldöttségek álláspontjairól, kezdeményezéseiről. Minden ülés előtt a küldöttnak megbeszélést kellene folytatni a küldöttséggel. Tájékoztató jellegű értesítéseket kellene szereznie, hogy bizonyos kérdésekben kialakíthassa saját álláspontját.

A képviselő testület ülésein a küldött teljesen önállóan foglal álláspontot és szavaz.

Tekintettel arra, hogy a küldött közvetlenül az öngazgatói közösségtől és társulásokból jön, elsődleges feladata azok álláspontjait ismertetni, s ezektől el nem térhet. Amennyiben saját öngazgatói társulásának álláspontjával ellentétben szavaz, ezt köteles megindokolni. Amennyiben megállapítást nyer, hogy szélesebb társadalmi érdekekkel összhangban szavazott, vagy más társulások érdekeit tartotta szem előtt — a küldöttest nem lehet visszahívni. Minden más esetben visszahívása természetes dolog.

IV. A TÁRSADALMI-POLITIKAI SZERVEZETEK SZEREPE A KÜLDÖTTRENDSZER TOVÁBBFEJLESZTÉSÉBEN

Annak ellenére, hogy öngazgatói társadalmunk fejlődésében a küldöttrendszer bevezetése minőségi újítást jelent, korai olyan reményeket táp-

lálni, hogy ezzel valamennyi öngazgatási és társadalmi problémát megoldunk. Mivel egy úttörő munka kezdetén vagyunk, új formát és tartalmat adunk egy új társadalmi kategóriának — tudatában kell lennünk annak a történelmi és szubjektív felelősségnek, amely a Kommunista Szövetséggel az élen, a társadalmi-politikai szervezetekre hárul. A társadalmi-politikai szervezetek felelősségteljes szerepe, nemcsak a jelölések-nél, hanem a küldöttrendszer zavartalan napi munkájának biztosításánál is, az eredményes tevékenység alapfeltétele. Ezért a társadalmi-politikai szervezeteket az új Alkotmány külön is megjelöli, mint a társult munka öngazgatási, társadalmi-gazdasági viszonyainak közvetlen kialakítóit, és mint a küldöttrendszer szerves részeit. Ez a rendszer csak abban az esetben lehet a társult munka osztályérdekeinek tartalmi kifejezője, ha a társadalmi-politikai szervezetek állandóan jelen vannak a küldöttrendszerben.

Rezime

Delegatski sistem i samoupravljanje

Delegatski sistem nakon njegovog uvođenja postaje predmet širokog interesovanja pre svega naučne i političke javnosti. Iako je proteklo relativno kratko vreme od njegovog ustavno-pravnog konstituisanja, ipak su se pojavila određena pitanja koja traže celovitije sagledavanje i usmeravanje funkcionisanja delegatskog sistema i delegatskog odnosa.

Predmet ovog članka su pitanja za koja autor smatra da igraju izuzetno važnu ulogu u složenom mehanizmu delovanja delegatskog sistema. U njih pre svega spada delegacija kao elemenat koji daje značajna obeležja ovom novom obliku političkog predstavljanja. Isto tako ovde spada i kompleks pitanja vezan za međusobno povezivanje delegacija osnovnih samoupravnih organizacija i zajednica, zatim učesće delegacija u radu skupština, organizovanje rada delegacija, kao i pitanje statusa, prava i obaveza samih delegata u delegaciji, skupštini i osnovnoj samoupravnoj organizaciji i zajednici.

Svako od ovih pitanja obrađeno je u skladu sa novom dostignutog teoretskog saznanja i empirijskih iskustava u ovoj oblasti. U onoj meri u kojoj delegatski sistem i delegatski odnos budu sve više u praksi krčili puteve sopstvene afirmacije javlja će se nova pitanja i problem, a postojeća iskustva tražiće kvalitetnije nivoe analitičke obrade.

Summary

Delegational system and self-management

Since its introduction the delegational system has been arousing interest of both scientific and political public. Although only a short period of time has passed since the system was adopted, certain problems have already become obvious asking for better understanding of the delegational system and relations within its frames.

The present paper deals with some of the relevant questions considered to be of great bearing for correct functioning of the complex mechanism of the delegational system. In the first place, the delegation is the vital feature of the new forms of political presence of the working people in assemblies. Related to this is the problem of mutual linkage of delegations of basic self-managing organizations and communities, then, that of the presence of delegations and their participation in the work of assemblies, organization of delegations, as well as some questions of the status, rights and obligations of delegates within the frames of delegations, assemblies and basic self-managing organizations and collectives.

The above mentioned problems have been viewed in the light of the present level of theoretical and practical knowledge. Together with the development of the delegational system and delegational relations and their greater application and affirmation, new problems will arise. The newly gained experience will enable better analytic treatment of this socio-political phenomenon.